

УДК 351.74:364(73)
DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2026-1-12>

Валентина ЧЕРНОБУК

викладач

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-0249-5051>
valentyna.chernobuk@dduvs.edu.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД США

Зазначено, що реінтеграція ветеранів у суспільство є одним із найбільших викликів, із якими стикається Україна в результаті російсько-української війни. Успішна реінтеграція ветеранів має вирішальне значення для соціальної стабільності, економічного розвитку та національної безпеки.

Розглянуто американську систему реінтеграції ветеранів, що охоплює соціальні, економічні, медичні та психологічні заходи, спрямовані на сприяння поверненню військовослужбовців та ветеранів до цивільного життя. Військові соціальні працівники надають професійну підтримку військовослужбовцям усіх рангів, ветеранам війни та їхнім сім'ям.

Акцентовано на важливості врахування досвіду інших країн та інтегрування його у вітчизняну практику – це є необхідним для того, щоб такі цінності, як честь і гідність, патріотизм та любов до країни, виражені ветеранами війни, стали одними з найважливіших цінностей сучасного українського суспільства.

Ключові слова: ветеран, політика, реінтеграція, ветеран із інвалідністю, адаптація, реабілітація.

Постановка проблеми. Останні геополітичні події засвідчують, що сучасний світ характеризується не тільки всеосяжною глобалізацією, а й загальною політизацією. У цих умовах особливо актуальною стає проблема забезпечення національної безпеки України, стрижнем якої є безпека особистості і безпека соціальних груп. Сполучені Штати Америки мають великий досвід реінтеграції ветеранів, набутий протягом десятиліть участі у військових конфліктах. Сформована система підтримки ветеранів у США охоплює широкий спектр соціальних, економічних, медичних та психологічних програм. Цей досвід є цінним для України, яка стикається з аналогічними викликами у реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя після повернення їх із фронту. Під час переходу від військового до цивільного життя особлива увага приділяється механізмам працевлаштування ветеранів, підтримці їхніх стартапів, стимулюванню роботодавців до співпраці з ветеранами та ветеранськими організаціями, а також розвитку міжгалузевих партнерств.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Серед дослідників даної теми слід виокремити публікації Грицанюк В., Коваль Г., Костишин Е., Мурашко М., Санакуєв М., Шевців Ю.

Виклад основного матеріалу. Перехід ветеранів війни від військового до цивільного життя – це важливий та складний процес, що вимагає оптимального використання всіх

наявних ресурсів та можливостей і кінцевим результатом якого є особистісна трансформація. З-поміж країн світу США, як держава з великим досвідом участі у війнах і військових конфліктах, найбільше відчули проблему «фронтних поколінь». І тому реабілітація ветеранів війни – один зі стратегічних напрямів державної політики США [8, с. 12].

Витоки державного захисту ветеранів бойових дій сягають корінням у глибоку старовину. У Стародавній Греції, а згодом і в Стародавньому Римі надання певних державних гарантій такій категорії населення мало велике соціальне та політичне значення, оскільки військова служба мала велике значення для забезпечення зростання державного багатства.

Накопичений досвід і традиції Римської імперії згодом зіграли важливу роль у створенні державної системи захисту ветеранів в європейських країнах. Розроблені механізми і принципи державної політики виявилися настільки стійкими й ефективними, що з деякими змінами і доповненнями застосовуються і сьогодні.

Так, у Великій Британії система державної політики щодо ветеранів сформувалася раніше, ніж в інших європейських країнах. Початок цьому було покладено королевою Англії Єлизаветою I. У XIX ст. з'явилися перші укази, спрямовані на вирішення соціальних проблем відставних військових з обмеженими можливостями, для яких була розроблена система адаптації до мирного життя.

Ветеранська політика США демонструє високий рівень взаємодії між державою, громадянським суспільством та приватним сектором. Вона забезпечує ветеранам доступ до широкого спектра соціальних, економічних, психологічних та освітніх програм, сприяючи їхній успішній інтеграції в цивільне життя. Ефективна система мотивації роботодавців, зокрема через податкові стимули, такі як Work Opportunity Tax Credit (WOTC), та підтримка ветеранів у підприємстві через спеціалізовані програми є основою економічної інтеграції цієї групи населення в США [2, с. 98].

В Україні система підтримки ветеранів лише формується. Основними викликами залишаються брак координації між державними органами, недостатнє фінансування програм, низький рівень інформаційної та психологічної підтримки, а також обмежений доступ до ресурсів для підприємництва. Наша країна має значний потенціал для розвитку ветеранської політики. Використання успішного досвіду США, адаптованого до національних умов, сприятиме створенню ефективної системи, що забезпечить соціальну та економічну інтеграцію ветеранів у цивільне життя [2, с. 98].

Так за даними Міністерства у справах ветеранів США, в країні проживає майже 19 млн ветеранів. За даними Бюро статистики праці США, приблизно дев'ять із десяти ветеранів – чоловіки. Найбільшу когорту складають люди старше 60 років, що становить близько 35% ветеранів США. У 2021 р. рівень безробіття серед ветеранів (4,4%) був нижчим, ніж рівень безробіття серед решти населення (5,3%). Підприємства, що належать ветеранам, становлять майже 5,9% (337 934) усіх підприємств із приблизною виручкою в 947,7 млрд дол. США, приблизно 3,9 млн працівників і приблизно 177,7 млрд дол. щорічної виплати заробітної плати [1].

Після Першої світової війни понад 5 млн чоловіків-військовослужбовців у цій країні потребували реабілітації та адаптації до цивільного життя, що становило майже 50% усіх чоловіків у віці від 15 до 49 років. Специфікою цього періоду було небажання держави втручатися у вирішення соціальних проблем комбатантів. Військовослужбовці, які дістали інвалідність через війну, не отримували належної державної допомоги – їм пропонувалася лише скромна компенсація. Робота з такими людьми велася переважно за рахунок волонтерської та громадської діяльності.

Дослідження історичних витоків ветеранської політики дозволяє констатувати, що ветеранська політика США має глибокі історичні корені. Після Громадянської війни уряд започаткував програми для ветеранів, виплату пенсій та медичну допомогу. У XX ст., після Першої та Другої світових воєн, було розроблено та запроваджено ключові програми, зокрема

GI Bill (1944) [9], яка стала фундаментом сучасної системи підтримки ветеранів. Цей законодавчий акт надав ветеранам доступ до освіти, житла та реінтеграції в цивільне життя.

Державна політика підтримки ветеранів, що здійснюється відповідно до чинного законодавства, відіграє ключову роль у соціальній політиці США. Сама система соціального захисту як ветеранів, так і членів їхніх сімей містить такі гарантії: пенсійне забезпечення та грошові виплати (в тому числі в разі інвалідності або втрати годувальника); медичне страхування та страхування життя ветеранів; медичне обслуговування ветеранів; заходи з лікування та реабілітації ветеранів та їхніх сімей; надання різних варіантів фінансової підтримки у питаннях житла та іпотечних гарантій; шкільне та професійне навчання та перепідготовка, допомога у пошуку роботи після служби; податкові пільги; організація та фінансування похорону. На сьогодні Сполучені Штати Америки створили нормативно-правову базу в сфері трудових відносин для підтримки працевлаштування ветеранів.

У США діє низка законів і програм, спрямованих на підтримку підприємництва серед ветеранів, зокрема таких, що стимулюють розвиток ветеранського бізнесу:

– Veterans Entrepreneurship and Small Business Development Act (1999) – передбачає створення програм розвитку малого бізнесу для ветеранів і надання пріоритету у федеральних контрактах для компаній, що належать ветеранам [5];

– Vets First Contracting Program. Ця програма створена Міністерством у справах ветеранів для стимулювання контрактів із малими підприємствами, що належать ветеранам або ветеранам із інвалідністю, через спеціальні «сет-асайди» на федеральному рівні. Учасники отримують доступ до контрактів на суму понад 3 млрд дол. США щороку [5].

Так, Закон про пільги для колишніх військовослужбовців 1944 р. (Закон про преференції для ветеранів) зобов'язує віддавати перевагу демобілізованому військовому персоналу при прийомі на роботу. Ветерани, які прослужили у збройних силах понад 6 місяців і не звільнені за проступки, мають право бути відновленими на останній постійній роботі або отримати іншу роботу, яка повинна відповідати статусу та бути принаймні оплачуваною. Якщо під час служби була отримана часткова інвалідність, організація зобов'язана зараховувати ветеранів в штат і виконувати іншу роботу, зважаючи на навички, кваліфікацію та розмір винагороди на попередній посаді.

Система підтримки ветеранів у Сполучених Штатах вважається однією з найповніших та найефективніших у світі завдяки економічній силі країни та високому інституційному статусу самих ветеранів.

У країні є власне Міністерство у справах ветеранів з автономним бюджетом, яке контролює широкі програми соціальної адаптації. З-поміж них – безкоштовна вища освіта (компенсація за навчання у приватних університетах до 27 тис. дол. на рік та повністю безкоштовна освіта в державних університетах); іпотека без першого внеску на суму до 1,3 млн дол.; фінансова підтримка для відкриття бізнесу. Важливим компонентом є підтримка в переході від військової служби до цивільного життя, включно з оплатою сертифікаційних курсів і програм перепідготовки. Система також передбачає розширені медичні та психологічні послуги, що надаються через найбільшу в країні мережу управління охорони здоров'я ветеранів (VHA), зокрема лікування посттравматичного стресового розладу, депресії та залежності.

Крім того, ветерани отримують виплати по інвалідності, щомісячні пенсії, житлові субсидії та підтримку в межах програм щодо боротьби з бездомністю. Додаткові заходи охоплюють податкові та страхові пільги, безкоштовний доступ до національних парків, підтримку сім'ї (освіта та медицина для подружжя та дітей) та символічне визнання через церемонії вшанування та поховання на національних кладовищах.

Законодавство США щодо забезпечення прав і свобод ветеранів характеризується високою динамічністю. Навіть за відсутності масштабних бойових дій за участю Збройних сил США питання вдосконалення пільгових програм, системи оподаткування та розши-

рення можливостей соціальної підтримки ветеранів залишається актуальним. Це підтверджується значною кількістю законопроектів, що розглядаються Конгресом США, а також щорічними інформаційними путівниками, які готуються департаментами у справах ветеранів окремих штатів і містять узагальнену інформацію щодо пілг, податкових механізмів, освітніх програм і соціальних послуг для ветеранів. Водночас одні з перших масштабних законодавчих змін у цій сфері були ініційовані після завершення В'єтнамської війни, що стало важливим етапом формування сучасної системи реінтеграції ветеранів у США [2, с. 94–96].

Американський уряд, усвідомлюючи масштаб соціальних проблем, пов'язаних із поверненням військовослужбовців до цивільного життя, поступово розширював систему державної підтримки ветеранів. Після Громадянської війни в США було сформовано розгалужену систему пенсійного забезпечення колишніх військовослужбовців та членів їхніх сімей. До початку 1890-х років витрати на пенсійні виплати суттєво зросли: за історичними даними, у 1893 році вони становили близько 37% федерального бюджету США. Це свідчить про значний рівень державної відповідальності за соціальний захист ветеранів та формування однієї з перших масштабних систем соціального забезпечення в історії країни.

На відміну від європейських країн, обмежена військова присутність, віддаленість від активних бойових дій і, як наслідок, відсутність економічних потрясінь дозволили США надавати ветеранам підтримку на багатому вищому організаційному та матеріальному рівні. Система державних органів, громадських організацій і законодавчих актів, створена у Сполучених Штатах Америки напередодні Другої світової війни, в наступний період була значно вдосконалена.

Підтримка з житлом – ще один із дієвих напрямів реабілітаційної політики щодо ветеранів. Передбачає надання позики на придбання житла, утримання та адаптацію будинків до нових вимог у разі інвалідності. 303 млрд дол. виділено у 2023 р. на Департамент ветеранів США, який реінтегрує військових до цивільного життя [2].

На сьогодні він представлений Департаментом у справах ветеранів – одним із найбільших агентств США за чисельністю та бюджетом. У його компетенції зосереджені всі питання, що стосуються ветеранів як категорії громадян, що вимагають особливої уваги і турботи з боку держави. Крім того, міністерство має спеціальну структуру під назвою «Дослідження ветеранів», яка шукає ветеранів, щоб всебічно інформувати їх про їхні права, навіть якщо вони переїжджають до іншого місця проживання.

Правовий захист ветеранів забезпечують комітети, що діють у Сенаті (Комітет Сенату США з питань ветеранів) та Палаті представників (Комітет Палати представників з питань ветеранів).

Система соціальної підтримки ветеранів бойових дій може бути представлена двома блоками, що поєднують механізми соціального забезпечення та фінансової підтримки. До першої групи належать різні види грошових виплат; пенсійне забезпечення, в тому числі на випадок втрати годувальника або інвалідності; страхування життя і здоров'я ветеранів; житлові кредити, іпотечні кредити.

Грошові допомоги надаються самим ветеранам і їх спадкоємцям. Крім того, Конгрес надає додаткові страхові субсидії ветеранам, фізичні та психічні страждання яких занадто великі, щоб їх могли компенсувати приватні страховики. Ці додаткові субсидії можуть перевищувати гарантований прожитковий мінімум для всіх громадян (які отримують як допомогу по соціальному забезпеченню, так і допомогу по безробіттю). Усі компенсації обов'язково індексуються відповідно до «коригування вартості життя», встановленого законом для кожного фінансового року.

Другий блок охоплює негрошові заходи підтримки: медичне обслуговування ветеранів та членів їхніх сімей, зараховуючи тих, хто втратив годувальника; фізична та психотерапевтична реабілітація ветеранів; доступ до освіти та професійної підготовки, допомога

у пошуку роботи в цивільному секторі після звільнення, навчання та працевлаштування членів сімей ветеранів із інвалідністю.

У США діє розгалужена система діючих лікувальних та реабілітаційних центрів для військовослужбовців – реабілітаційні центри у Массачусетсі, Майамі, Ранчо Лос-Амігос у Каліфорнії, Тампа у Флориді, у Вегасі; Міссісіпі; Нью-Джерсі; Род-Айленді; Техасі [4, с. 18].

Таким чином, державна політика щодо забезпечення соціально-економічних прав і гарантій ветеранів бойових дій у Великій Британії та США була зведена в ранг державних пріоритетів. Ветерани визнані суспільством носіями таких високих цінностей, як патріотизм, честь, мужність і любов до Батьківщини. Поширеною є думка, що ветерани платили за право на державну допомогу, беручи участь у війні, іноді внаслідок поранення або смерті. Законодавство зарубіжних країн щодо цієї групи населення постійно поповнюється та оновлюється відповідно до мінливих умов життя та внутрішньої ситуації в окремих країнах.

Зростання інтересу урядів до добробуту колишніх військовослужбовців у Сполучених Штатах Америки дозволяє Україні виявити слабкі місця у своїй державній політиці та розробити заходи щодо її покращення. Важливо вчитися в інших країн, переймати їхній досвід та інтегрувати їхні досягнення у вітчизняну практику – це є необхідним для того, щоб такі цінності, як честь і гідність, патріотизм та любов до країни, виражені ветеранами війни, стали одними з найважливіших цінностей сучасного українського суспільства.

Висновки. Отже, досвід Сполучених Штатів Америки свідчить, що ефективна система підтримки ветеранів є важливою складовою державної соціальної та безпекової політики. У США військова служба розглядається не лише як виконання державного обов'язку, а й як можливість професійного розвитку, здобуття освіти та підвищення соціальної мобільності громадян. Наявність розгалуженої системи соціальних гарантій і програм реінтеграції сприяє підвищенню престижу військової служби та забезпечує стабільне кадрове комплектування збройних сил. Системи підтримки ветеранів у США та Великій Британії інтегровані у ширшу структуру державної соціальної політики та політики безпеки. Комплексні програми соціального забезпечення, медичної і психологічної реабілітації, освітньої підтримки та сприяння працевлаштуванню створюють умови для успішної адаптації ветеранів до цивільного життя. Також, слід зазначити, що інституційна стабільність ветеранської політики, належне фінансування відповідних програм та активна взаємодія держави з громадянським суспільством є важливими чинниками соціальної стабільності та зміцнення обороноздатності держави. Вивчення та адаптація окремих елементів цього досвіду може бути корисною для подальшого вдосконалення системи підтримки ветеранів в Україні.

Список використаних джерел

1. Боняк В. О., Чепік-Трегубенко О. С. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в контексті забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 14–21. DOI : 10.31733/2078-3566-2023-2-14-21.
2. Коваль Г., Мурашко М. Основні засади реінтеграції ветеранів: досвід США. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 11. С. 93–100. DOI : 10.32752/1993-6788-2024-1-281-93-100.
3. Костишин Е., Грицанюк В., Шевців Ю. Досвід США щодо реінтеграції ветеранів війни до цивільного життя. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. № 1 (12). С. 11–18. DOI : [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305055](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305055).
4. Санакуєв М. Посттравматичний стресовий розлад серед військовослужбовців після перебування у зоні бойових дій: зарубіжний досвід подолання. *Інформаційні можливості подолання стресу : огляд електронних ресурсів про організацію допомоги громадянам України в боротьбі зі стресовими ситуаціями*. 2022. № 2. С. 10–35.
5. Сприяння розвитку бізнесу ветеранів: досвід США (огляд інструментів і політик) : аналітична довідка. *Ветеранський фонд (Поруч з ветераном)*. URL: https://veteranfund.com.ua/analitics/facilitating_veteran_business_development/.

6. Чепік-Трегубенко О. С., Чернобук В. В., Петриченко К. С. Теоретико-прикладні аспекти застосування медіації в умовах воєнного стану в Україні (на прикладі сімейної медіації). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 3. Ч. 1. С. 61–66. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.8>.

7. Чернобук В. В. Захист прав дитини в умовах воєнних конфліктів: міжнародний досвід та Українські реалії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 2. С. 1291–1295. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.195>.

8. Чернобук В. В. Правовий статус військового омбудсмана в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 6. Ч. 1. С. 245–249. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.35>.

9. Servicemen's Readjustment Act of 1944 (GI Bill). URL: <https://www.archives.gov/milestonedocuments/servicemens-readjustment-act>

References

1. Boniak, V. O., Chepik-Trehubenko, O. S. (2023) Vzaïemodïia orhaniv publichnoi vlady ta instytutiv hromadianskoho suspilstva v konteksti zabezpechennia prav vnutrishno peremishchenykh osib [Interaction between public authorities and civil society institutions in ensuring the rights of internally displaced persons]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnykh sprav*. № 2, pp. 14–21. DOI : 10.31733/2078-3566-2023-2-14-21. [in Ukr.].

2. Koval, H., Murashko, M. (2024) Osnovni zasady reintehratsii veteraniv: dosvid SShA [Basic principles of veterans' reintegration: U.S. experience]. *Aktualni problemy ekonomiky*. № 11, pp. 93–100. DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-281-93-100. [in Ukr.].

3. Kostyshyn, E., Hrytsaniuk, V., Shevtsiv, Yu. (2024) Dosvid SShA shchodo reintehratsii veteraniv viiny do tsyvilnoho zhyttia [U.S. experience in reintegrating war veterans into civilian life]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. № 1 (12), pp. 11–18. DOI : [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(12\).2024.305055](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305055). [in Ukr.].

4. Sanakuiev, M. (2022) Posttravmatychnyi stresovyi rozlad sered viiskovosluzhbovtziv pislia perebuvannia u zoni boiovykh diï: zarubizhnyi dosvid podolannia [Post-traumatic stress disorder among military personnel after being in a combat zone: foreign experience of overcoming]. *Informatsiini mozhyvosti podolannia stresu : ohliad elektronnykh resursiv pro orhanizatsiiu dopomohy hromadianam Ukrainy v borotbi zi stresovymy sytuatsiiamy*. № 2, pp. 10–35. [in Ukr.].

5. Spryannia rozvytku biznesu veteraniv: dosvid SShA (ohliad instrumentiv i polityk) [Facilitating the development of veterans' business: the experience of the USA (review of tools and policies)]: analitychna dovidka. *Veteranskyi fond (Poruch z veteranom)*. Retrieved from: https://veteranfund.com.ua/analitics/facilitating_veteran_business_development/. [in Ukr.].

6. Chepik-Trehubenko, O. S., Chernobuk, V. V., Petrychenko, K. S. (2025) Teoretyko-prykladni aspekty zastosuvannia mediatsii v umovakh voïennoho stanu v Ukraini (na prykladi simeinoï mediatsii) [Theoretical and applied aspects of mediation under martial law in Ukraine (the case of family mediation)]. *Analitychno-porivnialne pravoznnavstvo*. Iss. 3. Part 1, pp. 61–66. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.8>. [in Ukr.].

7. Chernobuk, V. V. (2025) Zakhyst prav dytyny v umovakh voïennykh konfliktiv: mizhnarodnyi dosvid ta Ukrainski realii [Protection of children's rights in armed conflicts: international experience and Ukrainian realities]. *Analitychno-porivnialne pravoznnavstvo*. Iss. 2, pp. 1291–1295. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.195>. [in Ukr.].

8. Chernobuk, V. V. (2025) Pravovyi status viiskovoho ombudsmana v Ukraini [Legal status of the Military Ombudsman in Ukraine]. *Analitychno-porivnialne pravoznnavstvo*. Iss. 6. Part 1, pp. 245–249. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.35>. [in Ukr.].

9. Servicemen's Readjustment Act of 1944 (GI Bill). Retrieved from: <https://www.archives.gov/milestonedocuments/servicemens-readjustment-act>

ABSTRACT

Valentyna Chernobuk. Implementation of veterans policy: the experience of the USA

This article demonstrates that the reintegration of veterans into society is one of the greatest challenges facing Ukraine following the Russian-Ukrainian war. Successful reintegration of veterans is crucial for social stability, economic development, and national security. The experience of the United States with its long-standing veterans support system serves as a valuable example that can be analyzed and adapted to Ukrainian society.

The article examines the American system of veteran reintegration, which encompasses social, economic, medical, and psychological measures aimed at facilitating the return of servicemembers and veterans to civilian life. Military social workers provide professional support to servicemembers of all ranks, war veterans, and their families. Furthermore, the article analyzes how the existing veteran social welfare system operates independently of general population social programs and how it is systematically structured. It addresses the key principles of veteran reintegration in the United States, mechanisms to promote entrepreneurship, incentives for employers to hire veterans, and cross-sector partnerships. Particular attention is paid to the analysis of the regulatory and legal framework for programs such as the Work Opportunity Tax Credit (WOTC) and workplace adaptations for veterans with disabilities. Problems within the Ukrainian reintegration system have been identified, including insufficient financial support, limited access to education, psychological barriers, lack of information, and uneven regional development.

The reintegration of veterans into society is one of Ukraine's key challenges. Successful adaptation is crucial for combat veterans and ensures social stability, economic development, and national security.

It has been suggested that U.S. practices, particularly in the area of business support, could serve as a foundation for increasing economic activity and improving the quality of life for Ukrainian veterans.

Key words: *veteran, politics, reintegration, veteran with a disability, adaptation, rehabilitation.*

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.04.2026